

Hídépítés, beavatás, Bán bán

[1]

A JESZ egyik fő törekvése a 2023/24-es évadban olyan repertoár összeállítása volt, mely célzottan szól a középiskolás közönséghez, bekapcsolódva ezáltal a PTE beiskolázási programjába is. A nagy klasszikusokat feldolgozó előadások célja, hogy közel hozza és élővé tegye a jól ismert, gimnáziumi tananyaghoz kapcsolódó műveket, de nem csak azoknak, akik érettségire készülnek, hanem minden irodalomkedvelő nézőnek, aki szívesen megnézné az új formanyelven megjelenő, színpadra állított műveket. A JESZ idei első bemutatója rendhagyó előadás lesz, „osztálytermi dráma”. A november 16-i bemutatót követően - melyet elsősorban támogatói törzsközönségünknek szánunk - a további előadásokat elsősorban középiskolákban tervezzük bemutatni. Az előadás rendezőjével Ákli Krisztiánnal Radnai Éva művészeti titkár beszélgetett.

- *Hogy jött az ötlet, hogy a Bán bán kerüljön műsorra?*

- A JESZ-szel a szorosabb együttműködésem a 2022/23-as tanévben kezdődött, elindítottuk a JESZ középiskolás utánpótlás színjátszócsoportját.* Év végén beszélünk Tóth Andrással, a színház vezetőjével arról, hogy a következő évadban szeretne egy középiskolásoknak szóló osztályterem színházi előadást a JESZ programjába. Ebben a műfajban a *Klamm háborúja* és a *Tiszavirág* kapcsán szereztem már tapasztalatokat (a Pécsi Harmadik Színház produkciói). Ezeknek az előadásoknak a lényege, hogy kevés eszközzel, néhány gesztussal megjeleníthető

legyen a drámai szituáció, kevés szereplővel, díszlet nélkül, akár egy osztályteremben. A *Bánk bán*t én javasoltam, mert erről a drámáról nagyon sok alkotói gondolat fogalmazódott meg bennem az évek során, sok kérdés vetődött fel, melyeket együtt gondoltuk végig a diákokkal, mikor drámatanárként tanítottam 8-9 éven át.

- *Hogy fog kinézni a gyakorlatban ez a rendhagyó előadás?*

- A rendhagyó irodalomóra és az osztályterem színház között határozom meg a műfaját. 2 felvonásból áll, mely igazodik egy 2x45 perces iskolai tanórához. Minden szakasz előtt lesz egy felvezető, utána következik a látottak elemzése, majd vitajáték. A "játékmester" szerepét felváltva visszük Hornok Mátéval, aki a darab rendezőasszisztense, szintén gyakorló magyar- és drámatanár, ráadásul a téma szakértője, hisz a szakdolgozatát a *Bánk bán*ból írta. A 3. "felvonás" pedig egy kvíz kitöltése. A diákok nagyon élvezik ezt a műfajt, ilyen formában nem tűnik rideg számonkérésnek egy kérdéssor, az új ismeretek pedig könnyen elmélyíthetők.

- *Mi a célja egy ilyen típusú, osztálytermi előadásnak?*

A magyar drámatörténetnek az 1772-es az *Ágis tragédiájáról* Molnár Ferencig van néhány sarokköve, és fontos, hogy tisztelettel viszonyuljunk a nagy magyar klasszikusokhoz. Reneszánszát éljük a modern feldolgozásoknak, sokat is kell foglalkozni ezekkel a művekkel, hogy befogadhatóbbak legyenek. Bár tény, hogy Katona drámája nem annyira könnyen élvezhető, mint mondjuk Tasnádi István nagy klasszikusokra építő darabjai (pl. *Finito*, *Fédra fitness*, *Cyber Cyrano*), vannak olyan vetületei, melyekkel ma is érdemes foglalkozni. Érdemes, sőt kötelező. Egy ilyen beavató előadás legfőbb célja, hogy hidat építsen a diákok és "régmúlt" között s ezen a hídon sétálva ráeszméljünk, hogy az ember s az emberi problémák általánosak. Bízom benne, hogy minden néző számára van érvényes mondanivalója, legyen akár 16 éves gimnazista vagy 50 éves egyetemi tanár. Úgy gondolom, két szempontból lehet nagyon hasznos ez a beavató. Egyrészt, az a diák, aki látja az előadást, olyan közismereti tudásra tesz szert, ami nagyban hozzásegíti a sikeres érettségi vizsgához. Másrészt, bízom benne, hogy a nézők felfedezik, milyen izgalmas a téma felvetés. Az Oberon Társulattal megvalósított *Jó szerencsét!* című előadás után rengeteg pozitív visszajelzést kaptam. Sokan mondták, hogy nem is gondolták volna, hogy ez a téma - Pécs bányász múltja - ennyire izgalmas is lehet. Alkotóként különösen fontosnak tartom, hogy segítsük a fiatalokat a színházi befogadásban.

- *Bánk bán - talán erre nagyjából emlékszik mindenki a tanulmányaiból - konfliktusa a magas rangú közéleti tisztség és a házastársi hűtlenség körül forog. Milyen mondanivalója lehet egy gimnazista számára, amihez tud kapcsolódni?*

- Szerintem a legkönnyebben a megcsalás témaköréhez tudnak kapcsolódni. Aztán, hogy a magánéletben szerzett seb hogyan hat ki az egyén közéleti szerepvállalására - erre mindenkinek az életében, életkortól függetlenül, vannak analógiák. Úgy építjük fel a jeleneteket, hogy megadva az értelmezési tartományt, lehessen róla vitázni. Azt tapasztaltam egyébként tanári pályafutásom során, hogy amint számomra izgalmassá vált ez a "tananyagrészt" vagy bármelyik másik, a diákok is jöttek velem, számukra is érdekessé vált. Vannak ebben a műben parádésan megjelenített helyzetek: pl. ahogy Tiborc szégyelli magát amiatt, hogy lopnia kell, és Petúr, az örökös háborgó megjelenít egyfajta tipikus attitűdöt a "mindenki hülye" szemléletével. Az is fontos felvetés, hogy vannak olyan helyzetek, amikor nem is az számít, hogy ki mit tett vagy mit nem, már a gyanú is elég, és

nagy súlya van annak, hogy bármit mondhatnak rád.

- *Mi a mozgatórugója ennek a drámának?*

- Tulajdonképpen minden szereplő azzal foglalkozik, hogy mit gondol róla a többi, a saját megsértett becsületével foglalkozik, prekoncepciók alapján létezik. Akörül forog minden, hogy valaki lát vagy hall valamit, az alapján mond valamit, és ennek aztán meglesz a lélektani szempontból is szabályszerű lefolyása. Nincs senki a műben, aki státuszánál vagy kompetenciájánál fogva érdemben visszajelezne, aki előre vinné a dolgokat. Bánk öntudatlanul sodródik a bosszúálló szerepébe. Engem leginkább az foglalkoztat, hogy egy magánéleti ügyből politikai ügy lesz. Készülő előadásunkban ez úgy jelenik meg, hogy Bánk bán esetében a magánéleti szál lesz az utolsó csepp a közéleti szál poharában.

- *Milyen előkészületeket végeztél eddig a darab rendezőjeként?*

- Az utóbbi években több *Bánk bán* előadást is láttam, ezek mind nagyon inspirálóak voltak, illetve én általában mindent elolvasok, ami a fellelhető a témával kapcsolatban. A mű fogadtatástörténeténél különösen érdekes volt számomra Hevesi Sándor hozzáállása, aki Nádasdyhoz vagy Illyéshez hasonlóan újraírta a művet:

“Arról van szó, hogy a jövőben ne csak kegyeletből adjuk elő a Bánk bánt az ifjúság számára évente egyszer-kétszer(...) Nem akarok elmenni a Nemzeti Színháztól addig, amíg Katona Józsefnek nincs nálunk sikere.

Talán Kosztolányi ír a *Bánk bán*ról a legérzékletesebben:

“Nálunk nem terem kő és márvány. Házainkat ezeknek híján fából, vályogból, téglából ragasztják össze. A kecskeméti drámaíró sziklákból épített valami szilárdat, keményet, komoran örökkévalót.”

Maga a szerző, Katona József rendkívüli irodalmi műveltséggel rendelkezett, erősen foglalkoztatta a hatalomban a második ember szerepét betöltő bán sorsa, és minden fellelhető szöveget elolvasott II. Endre koráról - bizonyos szövegeket be is emelt a műbe. Az is jól érzékelhető, hogy gyakorló színész volt, valós szerepeket, jól megformálható karaktereket írt. Érdekesség, hogy saját magának Petúr szerepét szánta, aki egy hőzöngő karakter, talán ezzel akarta egyensúlyozni saját személyiségét, mely kifejezetten visszahúzó, kevés beszédű volt.

- *Katona szövege azért nem éppen könnyen emészthető, a mű bemutatása óta eltelt 200 évben többen igyekeztek aktuálisan modernizálni. Illyés Gyula az 1970-es években pl. sokat változtatott a dramaturgián, Szabó Borbála 2012-ben elnyerte a POSZT legjobb dramaturgiájának díját modernizált szövegű Bánk bánjával, 2019-ben pedig megjelent Nádasdy Ádám “prózai fordítása”. Te hogy kezeled ezeket a szövegeket?*

- Az én első nagy találkozásom a *Bánk bánnal* egy tankönyv volta Matúra kiadásában, még a 90-es évekből. Ott minden egyes szóhoz volt magyarázat, lábjegyzet, később sokszor tanítottam is, bennem már élő a szöveg, de tény, hogy a modern szövegváltozatok sokat segítenek a megértésben egy mai olvasónak/nézőnek. Emellett, a magyar kultúrának olyannyira alapvető része, hogy sok frázis belénk ivódott. Persze ezért a későbbi opera-változat is sokat tett.

- *Katona drámája monumentális mű és többnyire látványos, impozáns közegben*

kerül színpadra. Itt azonban teljesen redukált környezetben jelenik meg.

- A szöveget természetesen alaposan meghúzzuk, a cselekmény bizonyos elemei, pl. a bojóthi szál (s ezzel együtt Melinda fivérei, Mikhál és Simon) kimarad - de ezeket jelezzük is a jelenetek közötti narrációban. Ne várjon senki mentében és német bőrnadrágban megjelenő figurákat a színpadon, jelzésszerű jelmezzel és kellékekkel dolgozunk. Mivel osztálytermi közegből indulunk ki, annyit elárulhatok, hogy a krétapor fontos funkciót lát el - hisz a drámában kétféle por is kiemelt dramaturgiai szerepet játszik. Mi úgy állítjuk színpadra a művet, hogy néhány szereplős bosszútörténet lesz belőle, ami játszódhatna akár egy buszmegállóban vagy egy kávéházban is, ezáltal is próbáljuk közelebb hozni.

- Kik alakítják a főbb szereplőket és hogy zajlanak a próbák, mi a munkamódszered?

- Mindig érzetből dolgozom. Ez magasabb és egyben alacsonyabb rendű is, mint a megértés és a megézés. Kialakul bennem egy viszonyulás a témával kapcsolatban, ebből indulok ki. Eszembe jutott pl. Lajkó Félix zenéje, aki egyedülálló módon dallamhangszerként használja a citerát a 2013-as *Mező* című albumán. Ezek a dalok, hangulati aláfestésként nagyban segítettek a próbafolyamatot is. Mindenkivel dolgoztam már együtt korábban. A 2 női szereplő adja magát, Várnagy Kinga játssza Gertrudist, Somogyi Bianka Melindát. Popa Máté lesz alapvetően Bánk bán, György Zoli pedig újra megcsillogtathatja nagyszerű karakteralkító képességét, izgalmas kísérlet lesz, hogyan tudja megjeleníteni egy-egy gesztussal Biberachot, Tiborcot és Petúrt. A próbákat közös játékokkal, improvizációkkal kezdtük. Még ha kötött is a szöveg, ezek nagyon fontosak, mert van ugyan egy előzetes koncepcióm, de a lényeg, hogy a végére hogyan tudjuk a kulcskérdéseket összekapcsolni úgy, hogy érvényes előadás szülessen.

*Ákli Krisztián, az Oberon Társulat vezetője a JESZ felkérésére a 2022/23-as tanévben indított egy utánpótlás színjátszókört, melybe számos pécsi középiskolából jelentkezték. A 25 fős csoport márciusban mutatta be a *Hurok* című produkciót, melyet 5 alkalommal telt házzal játszottak, továbbá nagy sikerrel szerepeltek színházi találkozókra is. Az érettségiző diákok elbúcsúztak, a többiek azonban tovább folytatják a közös munkát a 2023/24-rd tanévben is, kisebb létszámban, de annál koncentráltabban és magasabb nívóra törekedve.

Pécs, 2023. november 2.

Fotó: Tevesz Roland

Forrás webcím: https://jesz.pte.hu/hidepites_beavatas_bank_ban?theme=pte_akadaly_jesz_pte_hu

Hivatkozások

[1] https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/tev_8776.jpg?itok=y5pBdffer